

De laatste, verzwegen zeeheld

Er zijn een paar straten naar hem genoemd, maar hij is in de nationale geschiedschrijving van de Gouden Eeuw altijd een grote onbekende gebleven: Jacob Benckes, de verzwegen zeeheld uit Koudum.

KOEN PENNEWAARD

Hij heeft geen graf, geen enkel restant van hem teruggevonden. Nog merkwaardiger vindt onderzoeker Jan de Vries uit Koudum het dat na 1840 nooit grondig onderzoek naar het leven van zijn vroegere dorpsgenoot Jacob Benckes is gedaan. Want hij is de laatste vertegenwoordiger van de zeeacht waaraan Nederland zijn rijkdom en overzees bezit heeft te danken.

Benckes behoort tot de zeehelden uit de Gouden Eeuw, de tijd van Michiel de Ruyter, Piet Hein en Cornelis Tromp. Hij vertoefde in 1673, vier jaar voor zijn dood, New York op de Engels, maar ontving daarvoor nooit het krediet. Een politieke kwestie, weet De Vries. In een boek uit 1684 over zeehelden werd ook een hoofdstuk aan Benckes gewijd. „Hij ging om met belangrijke macht-ambassadeurs. Zo correspondeerde hij met stadhouder prins Willem III en Christiaan V, de koning van Denemarken”, zegt De Vries. „Ik maakte mij een beetje boos toen ik constateerde dat er zo weinig van Benckes bekend was. Zelfs zijn doop- en trouwgegevens zijn nooit in onderzoek. Toen ben ik in 2005 zelf maar begonnen te zoeken.”

Dat resulteerde na 12 jaar studie, het doorspitten van archieven in binnen- en buitenland en een bezoek aan Tobago, waar Benckes in 1677 door de Fransen in duizenden stukjes de lucht werd ingeblazen, tot een boek en expositie in het Fries Scheepvaart Museum in Sneek. „De Vries heeft Benckes hiermee zijn praalgraf gegeven”, zegt directeur Meindert Seffinga.

De tentoonstelling draagt de titel *De vergeten zeeheld*. De term verzwegen zeeheld, zoals De Vries in zijn boek bezigt, dekt de lading beter, erkent Seffinga. Want in Nederland mag de Koudumer weinig worden genoemd, in New York hangt zijn portret in het Metropolitan Museum, samen met dat van zijn verloofde Ingena Rotterdam. Geschilderd door Nicolaas Maes.

Twee jaar lang heeft hij geprobeerd de stukken, ingelijst in lijsten van verguld hout, naar Sneek te krijgen. „Het kostte veel moeite daarheen te komen, want het is wel het grootste museum ter wereld. Uiteindelijk kregen we contact, maar de stukken zijn te kwetsbaar om te verplaatsen. De lijsten zitten vol houtworm. Men wilde de schilderijen ook niet uit de lijst halen. Gelukkig hebben we de foto's nog.”

Wie was die Fries nu eigenlijk? De Vries, tot 2005 mede-eigenaar van vier supermarkten, wist toen nog niet welke enorme puzzel hij in de jaren die volgden zou gaan leggen. „Eerst bracht ik alle schippers uit enkele jaren later in Oost-Indië. Ook andere broer kwam daar om het leven. Jacob beschikte over zeeman-

Gezicht op Nieuw-Nederland. Gravure door Romeyn de Hooghe (1645-1708) met voorstelling van de slag om Tobago in maart 1677.

schap en leiderschap. De Vries: „Hij heeft in zijn rol weinig fout gedaan. Bij alle belangrijke zeeslagen van zijn tijd was hij betrokken.”

Zoals bijvoorbeeld de vermaarde tocht naar Chatham. Benckes voer in 1667 als kapitein op een van de schepen onder commando van Michiel de Ruyter en bracht de Engelsen een gevoelige klap toe. Ook bij de Slag bij Solebay (1672) liet Benckes zich niet onbetuigd. Kort daarop veroverde hij met de Zeeuwse vloot van Cornelis Evertsen in het Caribisch gebied enkele eilanden, waaronder Sint-Eustatius.

Zijn belangrijkste wapenfeit is de herovering van Nieuw-Nederland in 1673. Deze koloniestond tot 1664 onder leiding van Pieter Stuyvesant, maar werd in dat jaar, in vredesstrijd, ingenomen door Engeland. Initia-

tiefnemer was Jacobus Stuart, hertog van York, naar wie de kolonie toen New York werd genoemd. Niet Benckes kreeg de eer van de herovering, maar de Zeeuwse gezagvoerder Cornelis Evertsen, met wie hij samenwerkte bij deze expeditie.

„Dat had een politieke reden. Amsterdam wilde zich niet blootgeven als initiatiefnemer van de expeditie die de Engelsen veel schade en gezichtsverlies toebreacht”, reconstrueert De Vries. „De kooplieden in de hoofdstad wilden vrede met Engeland. Het bezit van Nieuw-Nederland was een van de middelen om dat te bewerkstelligen, maar daar kon niet openlijk over worden gedaan in verband met de lange tenen in Engeland. Ook speelde dat stadhouder prins Willem III wilde trouwen met Mary, de dochter van Jaco-

bus Stuart. In 1677 vond dat huwelijk ook daadwerkelijk plaats. Gevolg was dat Nieuw-Nederland na veertien maanden weer Engels werd. Het is de vraag of we het hadden kunnen behouden, bij hem boven het persoonlijke belang”, aldus De Vries.

Benckes ontbeerde een stevig eergevoel. „Hij had er geen behoefte aan om op het schild geschen te worden. Hij deed zijn werk, was intelligent en bescheiden. Het algemeen belang ging bij hem boven het persoonlijke belang”, aldus de onderzoeker. „Dat zie je zelfs aan de wijze waarop Benckes en Evertsen beiden getrouwt werden. Benckes tamelijk sober. Evertsen in vol aanzien”, voegt Seffinga toe. Maar Evertsen was helemaal niet de grote zeeheld waarvoor hij doorgaat. De Vries: „Hij heeft veel fouten gemaakt.”

Na de tocht van 1673 kreeg Benckes waardering van Prins Willem III. Deze gaf hem in 1675 persoonlijk opdracht om de Sont open te houden. „Dat was levensader voor de Nederlandse koopvaardij. In 1676 kan Benckes in een adem worden genoemd met Michiel de Ruyter en Cornelis Tromp, als leiders van de drie belangrijkste opdrachten dat jaar.”

„De laatste missie naar 'de West', in 1676, was eveneens van economisch belang: de verovering van Tobago, een eiland niet groter dan Texel, maar strategisch gelegen. Er wonen heel aardige mensen en ze zijn de geschiedenis daer niet vergeten. Voer De Vries is het -na 12 jaar onderzoek naar het leven van Benckes- met de voltooiing van het boek en de expositie in Sneek nu goed. „Het heeft geen zin om van Benckes nu alsof een held te willen maken. Je moet kijken naar de tijdgeest van toen. Aan de geschiedenis kleven zeker zwarte randen. Benckes heeft gerookt en gehandeld in slaven. Dat hoorde bij die tijd. Hij moest zijn eigen missies bekostigen, dan kun je niet zonder roven en stelen.”

Portret van Jacob Benckes, geschilderd door Nicolaas Maes. COLLECTIE METROPOLITAN MUSEUM OF ART, NEW YORK

Ingekleurde kaart door Carol Allart (1648-1709) van de kolonie Nieuw-Nederland. Hieronder een detail van bovenstaande kaart: een gezicht op de nederzetting New York met daarbij opmerking dat de stad in 1673 hernomen is door de Nederlanders.

'Bij alle belangrijke zeeslagen van zijn tijd was hij betrokken'

Jan de Vries naast een Franse kanonskogel.

De expositie in het Fries Scheepvaart Museum duurt tot 6 mei. Naast replica's van portretten van Benckes schetsen schepsmodellen, oude zeekaarten en wapens het leven van de zeehelden uit de Gouden Eeuw.